

SUURIN NIISTÄ ON RAKKAUS

Kirsti Paakkasen tarina

Ulla-Maija Paavilainen

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Tarkistettu painos

Kuvaliitteen kuvat ovat Kirsti Paakkasen kotiarkistosta, ellei toisin mainita.

© Ulla-Maija Paavilainen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2020

ISBN 978-951-1-41532-9

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2021

Sisäily

Lukijalle	9
Prologi	11

Osa I Rakkaus 15

1. En ole ikinä kuullut lapsen suusta tuollaista huutoa	17
2. Komennahan tuota tyttöä	22
3. Kirstin ensimmäinen bisnes	29
4. Heilumisesta täysi kymppi	32
5. Paavo on lapsistani kaikkein kiltein	36
6. Jäi muisto mulle kaunein, jäi kaipausten	41
7. Majastakin matalasta linna valmistuu	46
8. Tuolla on minun suuri rakkauteni	52
9. Minä pääsen huomenna pois	61
10. Minulle ei tarvitse maksaa palkkaa	63
11. Kyllä me vielä saamme oman lapsen	66

Osa II Toivo 71

1. Tänään omena, huomenna Womana	73
2. Työ nielaisee kitaansa	83
3. Yhtä matkaa taivaaseen	86
4. Luomisen ilo ja tuska kuin sydämenlyöntiviiva	88
5. Tunteet, tunteet	92
6. Viesti äidiltä	96

7. Kaksi kertaa paksumpi kurkihirsi	98
8. Kirstin henki ja elämä	101
9. Hellä Mietonen ja Erittäin Hieno	105
10. Kulje mukanani, se kehittää makua!	110
11. Minä suorastaan pelkään itseäni	115
12. Luopuminen tekee kipeää	122
13. Viimeinen vuosi on kamala	135

Osa III Usko **139**

1. Samaa talkoohenkeä kaipaen nytkin	141
2. Anna minulle vielä yksi roihuromanssi	144
3. En nauti elämästä, pitää olla tekemistä!	147
4. Te olette osaaajia, minä olen noviisi	153
5. Minulla ei ole tavoitteita, vaan unelmia	163
6. Tunne-elämä on mieletön voimavara	168
7. Kirsti ei halua hävitä	180
8. Joukkoja ei jätetä	190
9. Luovuuden kapellimestari	198
10. Suomen armeija on helppo verrattuna Kirstin kouluun	203
11. Opin, että suu kiinni, tee sinä vaan!	211
12. Miten voit piirtää alastomia miehiä?	219
13. On vain yksi suunta	222
14. "Torino-spagettia sen olla pitää!"	225
15. Näin nuori suunnittelija pääsee Marimekolle töihin	232
16. Näytelmähän tämä on	237
17. Kotieläimet läävässä makaa	242
18. Niskasta kiinni juhluvuotena	246
19. "En minä aio eläköityä"	253
20. Kirsti on kuin rokkitähti	263
21. "Lähtö tuli jotenkin niin puun takaa."	275
22. Rakas Kirsti!	279

23. Väkijoukko antaa tilaa	284
24. "Olet siellä pikku-Kirsti"	288
25. Pyöreitä merkkipäiviä	294

Osa IV Uskotoivorakkaus 299

1. Kirsti on Kirsti	301
2. "Sitkeyttä normaaliakin enemmän"	304
3. "On opittava herrojen ja rouvien metkut"	307
4. "Paketti empatiaa, kurinalaisuutta ja tyyliä"	311
5. Näin sävel soi askelten	313
6. Talo kuin veistos	317
7. Vihreät silmät Välimeren valossa	322
8. "Eikö vain olekin täällä hyvä olla?"	326

Epilogi	333
Kiitokset	335
Lähteet	336
Liitteet	339
Henkilöhakemisto	342

Lukijalle

*R*akkaus on ollut elämäni suurin ja rankin asia. Sen takia tein nuorena naisena päätöksen, jota yhä suren ja muistelen. Silti päätös on ollut mielestäni ainoa oikea, ainoa mahdollinen. Ilman sitä elämässäni olisi kenties ollut vähemmän kerrottavaa. Olisinko ollut onnellisempi? Sitä en voi tietää. Sen tiedän, että jokaisen nuoren pitää valita oma polkunsa, ja siihen haluan tällä elämäntarinallani rohkaista.

Kirsti Paakkanen

Prologi

Hän lepää vuoteella. Se on kaksi metriä leveä ja kaksi metriä pitkä.

Hän makaa vuoteella kuin tumma, hauras, pitsinen koru.

Hänen ihonsa on valkea kuin lumi, huulet punaiset kuin veri ja hiukset mustat kuin eebenpuu.

Makuuhuoneen koko seinä on ikkunaa, lasia, pituudeltaan yhdeksän metriä ja korkeuden tietää vain Luoja itse. Tai makuuhuoneen rakentaja.

Kääntäpä hän vuoteella lepäävää päätään sitten vasemmalle tai oikealle, hän näkee ulos.

Hän näkee pelkkää merta. Se on valkoinen ja harmaa niin kuin hänen Italiasta tilaamansa olohuoneen soikean marmoripöydän pinta. Pöytälevy oli haljennut kuljetuksessa. Niin kuin hän sitä odotti pitkän remontin jälkeen. Se pitää vaihtaa. Hän päätti, että haluaa sittenkin valkoisen ja pyöreän pöydän. Hänen mielestään pöydän pitää olla pyöreä.

Ensin italialainen yritys ilmoitti, että se tahtoo vaihdosta kaksikymmentäneljä tuhatta euroa. Lopulta vaihto meni päittäin. Juuri niin sen kuuluikin mennä, koska juuri niin hän halusi.

Valkoisen ja harmaan seassa meressä on tummempia läikkiä, kuin mustelmia.

Hän pitää merestä eniten silloin, kun myrskyä. Hän rakastaa katsella sellaista näytelmää. Se on paljon parempi kuin sininen, rauhallinen vedenpinta, joka kaihtimien alta kohta aukeaa.

Kun hän katsoo kauemmas, meren ja taivaan rajaa ei erota; ei sitä kohtaa, missä pilvipeitto alkaa. Näkyy vain pelkkää äärettömyyttä. Maisema on kuin pakasta vyöryttäisi epätasaisesti kudottua kangasta, jonka kuviot ovat häilyviä, sinne tänne viskeltyjä.

Joskus on vaikea tietää, onko se pelkkää harhakuvaa, sekunda, vai menestykseen suunniteltu houkutteleva reitti. Kultaa ja hopeaa siihen pitää painaa, mustaa ja valkoista!

Hän katsoo äärettömyyteen. Päättymätön pakka vyöryy ja vyöryy.

Siitä tulee tie, joka on pitkä samalla tavalla kuin se tie, jonka päässä hänen isänsä odotti, kun hän tuli tansseista.

Hän oli tanssinut koko illan helsinkiläisen pojan kanssa. Oli pa se komea poika.

Ilta oli lämmin ja ihana. Sellainen, että tuntui kuin askelet kulkisivat silkin ja sametin päällä. Tanssien päätyttyä poika lähti saattamaan häntä kotiin. Kyllähän hän tiesi, mihin sellainen saattomatka saattaa johtaa.

”Kuka tuolla tien päässä seisoo?” poika kysyi.

Hän vastasi, että se on minun isäni, joka odottaa minua. He tulivat isän kohdalle. Poika ojensi kätensä ja halusi esitellä itsensä. Isä ei tarttunut pojan käteen.

”Meidän ei tarvitse esittäytyä, koska emme tapaa enää koskaan”, isä sanoi pojalle, otti tyttärensä käsipuoleensa ja saapas-teli hänen kanssaan kotipihaan.

Isä – hän oli sellainen mies, että piti työstä huolta. Sellaisia miehiä, onko heitä enää? Tapaako hän enää koskaan sellaista?

Hän nousee sängystä. Musta rollaattori odottaa sängyn vieressä.

Hän menee vaatehuoneelleen. Se on täynnä mustaa. Vaatehuoneen mustilla asuilla vuorattu käytävä haarautuu ja jatkuu pitkälle. Siitäkin tulee kuin tie.

Hän ei ole koskaan pitänyt ihmisistä, jotka mielistelivät häntä sanomalla, että rakastavat mustavalkoista ja ostavat kotiinsa aina vain valkoisia kukkia. Hän näkee sellaisen mielistelyn läpi.

Tänään hän pukeutuu pitkään ja ohutolkaimiseen silkki-mekkaan. Sen niskalapussa lukee Christian Dior. Aikoinaan hän pukeutui joka toinen päivä Dioriin. Sen silkki on niin korkealaatuista, ettei haittaa, vaikka se yllä heittäytyisi välillä pitkälleen.

Mekon päälle hän laittaa pienen bolerojakun, jonka puhvihihat ovat mustaa tylliä. Sen niskalapussa lukee Dolce&Gabbana.

Jalassa hänellä on hopeanväriset turkistossut. Ne hänellä on mukanaan, matkustipa hän Ranskaan tai Saarijärvelle. Korkeakorkoiset kengät saavat jäädä laatikkoihinsa.

Hänen sormessaan on Swan, joutsen, Jukka Rintalan A. Tillanderille suunnittelema valko- ja keltakultainen timanttisormus. Hän on tottunut sen painoon vasemmassa nimettömässään.

Kun hän heilauttaa kättään, näyttää siltä kuin korskea joutsen lähtisi lentoon ja toisaalta siltä, ettei hän koskaan voisi päästää sitä irti. Hän on kihloissa joutsenen kanssa.

Hän menee hissiin, joka kuljettaa häntä joko Espoon-kodin kolmen kerroksen tai Nizzan-kodin seitsemän kerroksen väliä. Hän viihtyy hyvin itseksensä.

Hän on aina ollut vähän erakko, vaikka niin miehet kuin naiset ovat tanssineet hänen askeltensa mukaan.

Hän täyttää Alessin teräspannun vedellä ja laittaa sen induktiolieden levyille. Hän juo aina vain parasta ranskalaista murukahvia.

Hän on kuin Lumikki lasiarkussa. Hänen päänsä raksuttaa, miettii seuraavaa siirtoa. Hän ei kestä, jos mitään ei tapahdu.

”Puhutaan köyhyydestä”, Kirsti sanoo ja laskee kädestään kullalla koristellun Versacen kahvikupin.

Osa I

Rakkaus

1. luku

En ole ikinä kuullut lapsen suusta tuollaista huutoa

Pakkaspäivän aurinko kitkuttaa vaivalloisesti järvenselän yli.

Onni Viktor Poikonen, kutsumanimeltään Vihtori, katsoo ikkunasta lumiselle autiolle pihamaalle ja siitä järvelle eikä erota rajaa jään ja lumen välillä. Tai mitä lasista sitten ulos näkee: ruutu on puoliväliin asti jääkukkien paksusti kirjoma. Joku toinen ihailisi sitä kauniina, herraskaisena, kermaisen koreilevana pitsinä.

Poikosen Vihtorilla ei ole herraskaisiin ajatuksiin varaa. Helmikuu on ollut poikkeuksellisen kylmä. Talvi puskee tupaan väkisin jokaisesta nurkasta, puhaltaa hirsien raosta, lymyilee kaapin takana, harppaa sisään porstuasta, vaikka oven yrittää sulkea takanaan kuinka kiivaasti tahansa.

Vesi on jäätynyt ämpäriin. Talvi elää tuvassa harmaana, kaikenkutistavana verkkona, jonka saaliina ovat he: talon asukkaat.

Kamarista kuuluu ulvaisu. Helmi siellä päästää perheen kolmatta lasta.

Vihtori nojaa poskea käteensä, kyynärpäätä kuluneeseen pöytään.

Juuri kun perheen kaksi vanhinta tytärtä olisivat valmiit maailmalle, ja ne suut olisivat ruokittavina poissa.

Hän on taas tulossa isäksi, yli nelikymppisenä, eikä ole askel enää kerkeä, saapas ei nouse enää samaan malliin kuin parikymppisellä. Helmikin on kohta 35-vuotias.

Mikä ikä se on lapsen saamiselle? Pitäisikö tätä hävetä? Ei kylällä kenelläkään toisella saman ikäisellä ole enää imeväistä. Hyvä kun on edes hampaita leuassa.

Kuinka hän ja Helmi jaksavat lapsen kanssa, sitä vielä elättää?

Jumalattoman kylmä talvi, Matin päiväänkin aikaa. Silloin karhu kääntää kylkeään ja toteaa, että yö puolessa, nälkä suolessa.

Vihtori käy vielä kerran vilkaisemassa lämpömittaria. Se näyttää 36 pakkasastetta. Hän rukoilisi, jos osaisi.

Mihin tämä maailma on menossa? Voiko luottaa siihen, että maassa riittää leipää ja rauhaa?

Toisaalta tuntuu hyvältä. Lapsen syntymä kertoo, että hänessä, Vihtorissa, riittää vielä miestä ja Helmissä naista. Voihan tämä olla myös uusi alku, tämä lapsi. Heidän on pakko ponnistella, jos ei itsensä, niin lapsen tähden. Ei jouda vanheta ennen aikojaan, ei heretä kiiruhtamasta.

Ulvonta kamarissa kovenee. Vihtori on kuullut sen ennenkin, siksi hän ei peitä korviaan, odottaa vain, kunnes ääni saa laki-kohtansa ja sitten hiljenee.

Lapsenpäästäjä, naapurin Eeva, sanoo jotakin.

Sitten kuuluu lapsen parku. Suuri parku se onkin, peittää alleen naisten puheet, yritykset lepperellä ja vaientaa pienokaista.

Vihtori istuu paikallaan, odottaa. Se on tässä paikassa hänen tärkein tehtävänsä. Helmi on jo odottamisensa tehnyt.

Kohta Eeva tulee kamarista posket punaisina kuin olisi itse

lasta pukertanut. Sylissä on valkoinen kapaloihin kiedottu lapsi kuin vehnäspitko.

”En ole ikinä kuullut lasta, josta pääsee noin paljon ääntä!” Eeva nauraa.

”Mikä se on?” Vihtori kysyy.

”Tyttö. Se on tyttö. Millainen mahtaa tullakaan, kun noin jaksaa huutaa?”

Vihtori silmää lasta, jonka kasvot näyttävät olevan pelkkää suuta.

”Eikö siitä poikaa tullutkaan?” häneltä pääsee.

Onhan noita tyttöjä jo nähty perheessä tarpeeksi.

Tulisipa lapsesta edes yhtä jumalinen uskovainen kuin äitinsä! Kunpa ei tulisi tällaista ihmistä, jota maailma välillä kutsuu puoleensa, saa jalkapohjat kutiamaan niin, että on lähdeittävä kodista päiväkausiksi unohtamaan kaikki se, mikä on totta. Tulisipa sellainen lapsi, joka uskoo taivasten valtakuntaan. Tulisipa sellainen, jota ei viekoiteltaisi väärään. Tulisipa sellainen, joka seisoo omilla pieksuillaan.

Jos huudosta jotain voi päätellä, sellainen on hyvinkin tulos. Sellaisella lapsella pitää olla kunnon nappaskengät. Sellaiset kengät Vihtori kyllä hankkii. Hän vetää palttoon päälleen. Ehkä hän hankkii ne heti, elleivät isäntien tarjoukset lystinpiitoon käy liian houkuttaviksi.

Mutta ellei hän hanki niitä huomenna, niin kenties ensi keralla. Tai sitä seuraavalla, jos muistaa.

Kyllähän tytöllä pitää olla kengät.

Pakkanen ei hellitä. Se painaa mökin nurkkia kuin tahtoi si kuristaa sen lyttyyn, vielä entistä pienemmäksi, nujertaa sen kokonaan nyrkkinsä alle.

Pakkanen kiristää tahtia, mutta mökki kestää. Miten ihmeessä se selviää luhistumatta tuon ahdistelun ja tyrkkimisen? Lap-

sen parku nostaa mökin perustuksiltaan. Jos kohta kylmä on sisään pyrkinyt, se kierähtää takaisin pettyneenä, joutuu puhaltelemaan omiin kämmeniinsä eikä vastasyntyneen kapaloihin.

Niin puhdas uusi elämä voittaa kylmyyden, mutta mustan ja valkean ikuinen tanssi pysyy.

Myöhemmin Helmi jaksaa nousta vuoteesta istualleen, päästää lapsen irti kapaloista.

”Liian tiukalle on Eeva-täti lapsen sitonut”, hän sanoo, kohoittaa tyttöä ilmaan.

Se huutaa yhä kuin leijonanpentu. Huutakoon vain, kyllä maailmaan ääntä mahtuu.

Illalla Helmi nousee lapsivuoteesta. Ei siinä jouda aikaansa enempiä makoilemaan.

Hän menee navettaan lypsämään lehmät, painaa väsyksissä päänsä lehmän lämpimään kylkeen. Lehmä on köyhän turva, sanotaan. Lapsi on Eevan hyvissä hoivissa.

Maito sihahtelee kiuluun, tuoksuu toivolta. Helmi miettii, riittävätkö heinät talveksi. Yksi lehmä syö 2 000 kiloa heinää. Määrä tuntuu mahdottomalta, kun se pitää pientareilta koota, eikä sellaisessa maidossa ole kylliksi rasvaa ihmistä ravitsemaan. Entä riittääkö hänellä itsellään maitoa tytölle tarpeeksi?

Yksikään lapsi ei synny maailmaan tarkoituksetta. Hän, vanha vaimo, on synnyttänyt viimeisen lapsensa.

Sellainen lapsi on ihme. Sellainen lapsi on lahja. Sellaisen takia pitää pysyä jaloillaan, hengissä.

Helmi kaataa kippoon lypsylämmintä maitoa, juo sen saman tien saadakseen voimia.

Hän muistaa, miten joutui kulkemaan sokean isänsä kansa kerjuulla pitkin maita ja mantuja, miten häntä silloin kohdeltiin ja pilkattiin. Isälle huudeltiin ja naureskeltiin, että onpa sinulla mukanasi nuori morsian. Miten pikkutyttö olisi sellaista vastaan voinut puolustautua, miten varjella isäänsä pilkanteolta

ja itseään häpeältä, kyläläisten kohtuuttomilta puheilta? Sellaista kohtaloa hän ei nuorimmaiselleen salli.

Siksi hän pysyy vahvana, vaikka jalkoja heikottaa, äskeinen synnytys ja koko eletty elämä.

Kun hän menee tupaan, siellä on enää Eeva, joka tuudittaa sylissään vastasyntynyttä.

Vihtori on lähtenyt kylille, niin kuin hänen tapansa on. Siitä ei vaimolla ole mitään kysyttävää, ei ennen eikä jälkeen lähdön. Sillä tavalla mennään eteenpäin.

Nyt Helmin pitää vain jaksaa itse. Kukapa ei lapsen takia jaksaisi.

”On tämä nykyinen elämä sentään hyvä, jos sitä entiseen vertaa”, hän sanoo Eevalle ja ottaa lapsen.

Piltti painaa muutaman gramman päälle kaksi kiloa, ja sillä on vähän valkeaa tukkaa.

2. luku

Komennahan tuota tyttöä

Poikosen perheen nuorimmainen, Kirsti, syntyy Saarijärven Lannevedellä Tuumalan tuvassa 12. helmikuuta 1929. Lapsi on heiveröinen, mutta niin ovat useimmat tuohon aikaan syntyneet. Isosisko Ellikin on syntynyt keskosena.

Pitäjän syntyvyys on 1920-luvun alkupuolella lähes 30 promillea. Saarijärveläiset äidit synnyttävät yli 30 lasta 1 000 asukasta kohti. Vuokratilojen lunastaminen ja asutustilojen perustaminen edistävät perhesuunnittelua ja lisäävät syntyvyyttä 1930-luvulla. Vuosina 1931–1940 pitäjässä syntyy keskimäärin 3,2 lasta avioliittoa kohti, joten alueen perheissä on keskimäärin kolme lasta.

Ensimmäisen maailmansodan jälkeistä taantumaa seuraa vahva taloudellinen nousukausi. Amerikassa osakkeiden hinnat kohoavat jatkuvasti ja yritykset jakavat hyviä osinkoja. Liikemiesten perässä virkamiehet, viljelijät ja juoksupojatkin huuomaantuvat tekemään osakekauppoja, joita pankit tukevat kehittämällään vähittäismaksujärjestelmällä. Kun osakkeiden hinnat nousevat moninkertaisiksi alkuperäisiin arvoihin nähden, seuraa New Yorkin pörssissä lokakuun 1929 musta torstai.

Konkurssiaalto pyyhkäisee yli Amerikan mantereen ja leviää Eurooppaan. Suomi maksaa sinnikkäästi valtiollisen velkansa, mutta talouslama heijastuu maahamme 1930-luvun pulavuosina. Vienti supistuu, rakennustoiminta heikkenee ja taloudellinen hätä on suuri. Talvella 1931–1932 työttömyys on suurimmillaan yli viisi prosenttia työvoimasta.

Mikä lapselle nimeksi, Helmi ja Vihtori pohtivat. Elli-sisko vaatii, että työstä pitää tehdä Elma, koska tämä on syntynyt Elman päivänä. Helmi tietää, että suvussa on ruotsinkielisiä.

”Kristiina olisi sopiva nimi”, hän esittää.

Vihtori mietiskelee aikansa. Hän asian lopulta päättää, sillä tällaisessa tilanteessa toimitaan miehen ehdotuksen mukaan.

”Kirsti Kaarina. Se on melkein kuin Kristiina, mutta sentään suomen kieltä.”

Helmi on syvästi uskovainen. Hän pitää kylän lapsille pyhäkoulua, käy ahkerasti kirkossa ja rukoilee Kirstin puolesta.

Vihtori on työmiehes, mutta välillä hänellä on maailmanmiehen elkeet. Kun hän tulee sopivalle tuurille, hän ottaa viikon rokulia ja lähtee isojen poikien matkaan irrottelemaan. Alkoholia ei silloin säästellä.

”Jokainen saa olla omannäköisensä”, isä sanoo.

Kirsti näkee pienestä pitäen elämää, joka heittelee perhettä laidasta laitaan. Kun Vihtori tulee reissuiltaan, Helmi pitää hänelle aikamoisen saarnan.

Leikkikaluja ei kodissa liiemmin ole.

Nyt on Amerikasta tullut paketti isän veljeltä Johannekselta, ja se kyllä jännittää kaikkia. Paketista paljastuu monenlaisia tarpeellisia tavaroita ja ihmeitten ihme: poikanukke.

Kirsti sieppaa sen syliinsä. Nukke saa heti nimen, siitä tulee Ertto. Kirsti kulkee valkoinen leikkotukka liehuen ja pitää Erttoa hyvänä. Joka lapsella ei olekaan sellaista poikaa kainalossa.

Monessa Saarijärven Lanneveden talossa lapsia on sen kokoinen liuta, että hyvä kun vanhemmat heidän nimensä muistavat.

Kirsti hyörii omassa Tuumalan tuvassa ainokaisena lapsena, äidin ja isän silmänilona ja päivänpaisteena, mutta hän kadehtii muiden perheiden suuria sisaruskatraita. Joissakin taloissa on jopa kahdeksan lasta. Olisipa hänelläkin samanikäisiä sisaruskia!

Kerran kuusivuotiaana järven rannassa leikkiessään ja kiviä keräillessään hän näkee vierelleen pysähtyneen aikuisen naisen sääröparin.

”Onko Kirsti täällä? Oletko sinä Kirsti?” nainen kysyy.

Kirsti katsoo ylös tuntemattomaan kauniiseen naiseen.

”Minä olen sinun sisaresi”, nainen sanoo ja nostaa Kirstin korkealle syliinsä.

Hilja Johanna, Haminaan rikkaaseen kartanoon naitu isosisko, on tullut piipahtamaan synnyinkotiinsa ja esittelemään miestänsä.

Kirsti puristautuu Hilja Johannan syliin ja katsoo hiekalla leikkiviä, töllisteleviä naapurin lapsia voitonriemuisesti:

Näettekös nyt, minullakin on sisar! Tämmöinen suuri ja kaunis! Ja näin paljon hän minusta välittää! Kukas teidät ehtii koskaan syliin nostaa?

Kirsti ei muista varhaista valokuvaa, jonka ottamishetkellä hän istuu kaislikossa soutuveneessä vuoden vanhana tuolloin 15-vuotiaan Hilja Johannan sylissä. Veneessä istuu myös toinen sisko, Elli Maria ja velipuoli Paavo. Rannalla nököttää mustunut savusauna, narulla liehuvat puhtaat valkeat pyykit.

Se on sielunmaisema, jonka väreihin hän kasvaa.

Kirstin toiseksi vanhin sisko, Elli Maria, on mennyt naimisiin Saarijärvellä Kokkilan tilan rikkaan talon pojan, Kainon, kanssa.

Kirsti pitää Kainosta, joka on sydämellinen, herkkä mies. Jos hän näkee Kirstin tienvarressa, hän aina ottaa tytön kyytiin, ostaapa hänelle tämän ensimmäiset makeisetkin, tötteröllisen karamelleja Paavonseudun kaupasta.

Välillä Elli-sisar tulee polkua pitkin puolen kilometrin päästä kodistaan ja yrittää kasvattaa Kirstiä tavoille. Hänen mielestään tyttöä hemmotellaan liikaa. Pahnanhimmasta tulee itsekkäitä ihmisiä, Elli ajattelee. Ei maailma sellaisia hyvällä katso. Äiti tekee Kirstin edestä kaiken, lellii kuopuksen piloille.

Ellin luonne on sellainen, että kaiken pitää olla tiptop. Hänen lapsensa osaavat kylässä käyttäytyä ja olla hiljaa niin kuin lasten kuuluu. Kirsti sen kuin mennä leuhottaa ja naureskelee.

”Komennahan tuota tyttöä!” Elli sanoo äidilleen.

Miten Kirsti kehtaakin vielä valittaa! Niin kuin siitä, että hänen vaalea tukkansa on muuttumassa mustaksi kuten äidin ja sisarten hiukset.

”Minä en tahdo mustaa tukkaa!” tyttö raastaa onnettomaan hiuksiaan.

Aivan kuin ihminen hiustensa värille jotakin voisi! Eikös tuollaista pitäisi vähän kurittaa?

Äiti puolustaa Kirstiä kuin tiikeriemo, mutta kyllä hänkin tyttöä kasvattaa, pitää huolen, että tällä ovat oikeat ja väärät asiat hallinnassa.

”Lapsi ei saa koskaan liikaa rakkautta”, äiti sanoo. ”Anna meidän rakastaa Kirstiä yllin kyllin.”

Äiti ottaa Kirstiä olkapäistä, katsoo silmiin.

”Muista aina kiittää ihmisiä, jotka auttavat sinua elämässä eteenpäin”, äiti sanoo.

”Kiitollisuutta älä unohda.”

”En äiti”, Kirsti lupaa, sillä vanhempia vastaan ei ole tapana sanoa.

Sitten hän juoksee alas rappuja, rallattelee mennessään ja

viuhtoo pajunoksalla nurin muutamia nokkosia. Hyvä, etteivät Helmin vaalimat pihaa kaunistavat leimukukkaset mene liis-kaksi saman tien.

Äiti pukee Kirstin mustiin, laittaa säällisen näköiseksi. Tytön on aika lähteä äidin mukaan Saarijärven kirkkoon jumalanpalvelukseen.

Kirkkoherra Hugo Winter (vuosina 1923–1948) on monipuolisesti sivistynyt mies ja viihtyy seurakuntalaistensa parissa. Saarijärveläiset arvostavat omaa sielunpaimentaan: hän tahtoo olla ”Herralta vastuussa kaikista tekemisistään” ja olla ”sanomattoman nöyrä kaikkivaltiaan Jumalan edessä”.

Pari vuotta Kirstin syntymän jälkeen kirkkoherra Winter julistikin toimintakertomuksessa, että ”kansaa on opetettu sääntilisyteen”.

Sananjulistuksessaan hän korostaa laupiaan ja armahtavan isän merkitystä. Sellaista miestä on Helminkin mielestä ilo ja autuus kuunnella.

Saarijärven kirkko on puinen ristikirkko ja sen kahdeksankulmaisen keskustilan katteena on kookas kupoli. Kupoli on puolipallon muotoinen. Kirkon päätteenä on kirkon koristeellisin osa, pienoistorni, lanterniini. Sen seiniä jäsentävät kolmesta doorilaistyyppisestä pylvästä koostuvat pylväsryhmät. Lanterniin päittää pieni kupoli kaiteineen ja kullattuine risteineen. Hirsiseinät nousevat porakivistä tehdyltä kivijalalta. Kirkkoon johtavat oviaukot sijaitsevat ristikaraiden päädyissä. Niitä on itäpäädyssä kaksi ja muualla yksi.

Rakennuksen pohjakaava edustaa 1700-luvun klassisismia, mutta empiren vaikutus näkyy siinä jo huomattavasti. Siitä Kirsti ei tiedä mitään, ihmettelee vain pää kenossa kupolia ja urkulehterin kaaria.

Urut soivat ihmeen kauniisti ja yhtä ihanasti soi äidin ääni

muiden seurakuntalaisten mukana.

Äiti veisaa virsiä toki kotonakin, mutta hänen äänensä yhtyminen kirkkokuoron ääniin, veisuun kertautuminen kupolin alla, valot, kirkkaus ja avaruus saavat laulun kuulostamaan enkelikuorolta.

Mitään tällaista rakennusta pieni Kirsti ei ole vielä ikänään nähnyt. Tällaista on varmasti taivaassa. Voiko olla mitään kauনিimpaa?

Kodissa on paljaat hirsiseinät, pihan toisella puolella navetta ja navetan takana huussi, rannassa Vihtorin laittama ranta-sauna.

Voisipa asua kirkossa! Mutta sellaista ajatusta ei voi äidille ääneen sanoa, hyvä jos uskaltaa edes ajatella niin ennen nukah-tamista.

Kirkosta tullessa hän puristaa Erttoa sylissään. Äkkiä äidin eteen astuu mies kummallinen koje kaulassa.

”Saanko minä ottaa tuosta työstä kuvan? Hän on niin soma”, mies anelee.

Helmi pohtii hetken asiaa. Valokuvan ottaminen on harvinaista, ei sellaista usein tule tarjolle vaatimattomalle välle. Mies on kuulemma Amerikasta asti. Taitaa olla kaukana sellainen maa? Helmi antaa sitten luvan, sillä ehdolla, että mies lähettää kuvan myös Poikosille.

Navetassa märehcii yksi lehmä. Sille tekevät seuraa kaksi lam-masta ja muutama kana.

Joka ikinen ilta Kirsti käy äidin kanssa ruokkimassa kotieläimet, vaihtaa niille kuivat aluset ja antaa pienet herkut talon vaatimattomista ruokavarannoista, palasen porkkanaa.

Sitten äiti peittelee Kirstin puulaatikkoon, jonka isä on rakentanut hänelle sängyksi.

Yhdessä äidin kanssa Kirsti lukee iltarukouksen: